

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs	
Philip Svanberg		OP SA 18-21	
Handledare			
Nicola Nyman		Antal ord: 11 988	
	Beteckning	Kurskod	
	SA	1OP415	
OFFICERSPROGRAMMETS ETIK- OCH MORALUTBILDNING – EN IDEALTYPANALYS			
ABSTRACT:			
<p>With the continuation of Swedish Armed Forces personnel deployed in international service and the increase of national defence focus with new units being created, the average age of cadets enrolling in officers school is decreasing. Studies have previously shown that ethics and morals are linked to cognitive development, and cognitive development linked to age and education.</p>			
<p>The Neo-Kohlbergian Schema theory defines three general schemas of ethical and moral decision making. Where Postconventional schema is considered most beneficial for military officers, but the military culture seems to promote the Maintaining norms schema.</p>			
<p>This study is examining the regulating documents from the statute from the government, the program directions from the university, to individual courses programs and descriptions. In order to examine how the ethics and moral education in the Swedish officers school relates to the Neo-Kohlbergian schema theory.</p>			
<p>The study concludes that the education promotes both the Maintaining norms and Postconventional schemas rather equally with some aspects tending more to the maintaining norms schema while other tends more to the postconventional schema. Meaning that the cadets are given multiple tools to combat ethical and moral dilemmas, but by not focusing on one schema the speed in decision making is halted.</p>			
Nyckelord:			
Neo-Kohlbergian Schema Theory, etik, moral, fallstudie, kvalitativ textanalys,			

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	5
1.2 AVGRÄNSNINGAR.....	5
1.3 DEFINITIONER OCH DISPOSITION	5
1.4 FORSKNINGSOVERSIKT	6
1.4.1 Svensk militäretik forskning	6
1.4.2 Den etiska ledaren och gruppeffekten	7
1.4.3 När bör etikutbildning ske?.....	9
1.5 SAMMANFATTNING TIDIGARE FORSKNING	9
2. TEORI.....	11
2.1 NEO-KOHLBERGIAN MODELLTEORI.....	11
2.1.1 Personligt intresse	12
2.1.2 Upprätthållande av normer	12
2.1.3 Postkonventionell.....	13
2.1.4 Skillnader mellan Upprätthållande av normer och Postkonventionell modell	14
2.1.5 Användandet av flera modeller	14
2.2 KRITIK MOT OCH ARGUMENT FÖR NEO-KOHLBERGIAN MODELLTEORI.....	15
3. METOD	16
3.1 ENFALLSSTUDIE	16
3.2 STRATEGISKT URVAL - EMPIRI	16
3.3 IDEALTYPANALYS	17
3.4 KVALITATIV TEXTANALYS	17
3.5 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	18
3.6 OPERATIONALISERING.....	19
4. ANALYS	21
4.1 NORMERANDE NIVÅBEDÖMNINGAR PER IDEALTYP	21
4.1.1 Personligt Intresse	21
4.1.2 Upprätthållande av normer	21
4.1.3 Postkonventionell.....	22
4.2 REDOVISNING AV TOTALA POPULATIONEN SAMT DET STRATEGISKA URVALET	23
4.3 SAMMANFATTNING AV RESULTAT	24
4.3.1 Poäng.....	24
4.3.2 Stämmer mest överens med	24
4.3.3 Stämmer delvis överens med	25
4.3.4 Antalet idealtyps tilldelningar utifrån analyserade dokument.....	25
5. AVSLUTNING	26
5.1 RESULTATS DISKUSSION.....	26
5.2 SVAR PÅ PROBLEMFÖRMULERING OCH FRÅGESTÄLLNING	27
5.3 YRKESRELEVANS	28
5.3 FÖRSLAG FÖR VIDARE FORSKNING	28
REFERENSFÖRTECKNING.....	29

1. Inledning

Klockan är 0630 i insatsområdet och du har precis tagit över som post vid kampens stora inpasserings grind. Det står fem lokalanställda städare och köar för att bli visiterade och insläppta på kampen. Hotbilden mot kampen har ökat på sistone, särskilt med komplexa attacker där både välriktad indirekteld (IE) och självmordsbombare förväntas. Plötsligt går IE larmet, en projektil är i luften och förväntas landa i eller precis utanför kampen inom 30-50 sekunder. Närmaste bunker är innanför grinden där du och de fyra andra vakterna ska ta skydd. Det finns plats för de lokalanställda i skyddet men du hinner inte visitera de eller deras ryggsäckar. Lämna du de utanför grinden och hoppas de överlever, eller tar du med de in i bunkern och hoppas att detta inte är en komplex attack?

Scenariot ovan är fiktivt men speglar i allra högsta grad en verklighet för militärpersonal i utlandstjänst. Etiska och moraliska dilemman är något som varje soldat och officerare tvingas hantera i tjänsten, oavsett om det är i Sverige eller utomlands och ställer således krav på en välutvecklad etisk beslutsförmåga.¹

Militärt våld är det yttersta instrumentet som politiker kan använda för att få sin vilja igenom. Genom soldater och officerare som lämnar en relativ säkerhet för att strida, styrda av de lagar och normer som omvärlden, politiker och den egna professionen förväntar sig, mot en motståndare vars taktik inte nödvändigtvis delar samma begränsningar, där konsekvenserna av att inte följa förväntningarna riskerar att bli ödesdigra. Inte bara för de som blir utsatta för oetisk behandling, som fångarna i det amerikanska krigsfångsfängelset Abu Ghraib i Irak. Utan även för de som utför det, ifrån individ-, till militärstrategisk- och upp till politisknivå.²

Fyra omständigheter har identifierats där risken för oetiskt handlande ökar. Situationer där insatserna är höga, när det är kritiskt att agera, när det inte finns en tydlig lösning och när det är kulturella skillnader. Samtliga utav de omständigheterna är vanligt förekommande i militära sammanhang.³ Dagens konflikter handlar sällan om att ta över landområden, utan snarare om värderingar. Därför är det än viktigare att ens handlingar uppfattas som etiskt riktiga och inte stöter bort lokalbefolkningen eller omvärlden.⁴

Av den anledningen utbildas varje soldat i krigets lagar, där exempelvis motståndaren definieras som att ha uniform och synliga vapen, och att man inte får attackera eller utnyttja civila eller sjukvårdsinrättningar i stridssyften. Motståndaren i många av dagens konflikter bryter mot samtliga av de punkterna. Att kunna urskilja legitima mål ställer därför höga krav på soldaten då konsekvenserna av att agera måste ställas mot både direkta och följd konsekvenserna. Besluten att agera ligger ofta på enskild soldat eller plutonsofficer, vilket ligger i linje

¹ Högkvarteret Försvarsmakten, *Militärstrategisk Doktrin 2016* (Stockholm: Försvarsmakten, 2016), 72.

² Miriam C. de Graaff m.fl., "Ethical Leadership in the Military: The Gap between Theory and Practice in Ethics Education", i *Military Ethics and Leadership*, red. Peter H.J. Olsthoorn (Brill | Nijhoff, 2017), 57–58.

³ de Graaff m.fl., 57.

⁴ Tom McDermott och Stephen Hart, "Armouring against Atrocity: Developing Ethical Strength in Small Military Units", i *Military Ethics and Leadership*, red. Peter H.J. Olsthoorn (Brill | Nijhoff, 2017), 17; Rebecca J Johnson, "Moral Formation of the Strategic Corporal", i *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in the Contemporary World*, red. Jessica Wolfendale och Paolo Tripodi (Burlington, 2011), 244.

med uppdragstaktik. Men att kunna överväga konsekvenser av ett beslut på förhand kräver erfarenhet och kunskap, vilket soldater och officerare på lägre nivå inte nödvändigtvis har. Förskjutningen av beslut med moraliska konsekvenser till nivåer som också är i störst risk att göra felbedömningar, ställer stora krav på utbildningen.⁵

Sverige beslutade 2017 att återaktivera värnplikten efter att den varit vilande sedan 2009 för att trygga personalförsörjningen då omvärldsläget försämrats.⁶ 2020 beslutades att expandera Försvarsmaktens grund- och krigsorganisation med i stort samma motivering.⁷ Medan medelåldern i Försvarsmakten har legat relativt stabilt de senaste fem åren för både kontinuerligt anställda soldater, 26 år, och Officerare, 43 år.⁸ Så sjunker medelåldern på kadetter antagna till Officersprogrammet (OP), 2019 var medelåldern 23,8 för att 2020 ha sjunkit till 22,8.⁹

Utveckling av etisk tänkande och beslutsfattande är något som flertalet länder arbetar med. Särskilt då militärens agerande idag granskas mer kritiskt och noggrant av allmänheten, där tvivelaktiga beslut kan få strategiska effekter.¹⁰ Där uttryck som den ”Strategiska korpralen” har myntats för att förklara problematiken med att varje soldats agerande är kritiskt i en global värld där nyheter sprids över jordklotet på bara några sekunder. Den strategiske korpralen beskrivs som en 22-24 årig soldat, ledd av en 26-28 årig officer, där båda saknar faktisk erfarenhet.¹¹

Sverige har under många år diskuterats som en moralisk supermakt i både svensk dagspress som internationell.¹² Vilket ställer höga krav på svensk militär i det ökande internationella samarbetet. Det sätter även svensk etikutbildning som en möjlig referenspunkt gällande etikutbildning internationellt. Varav det är viktigt att sätta svensk utbildning i förhållande med internationellt gångbar etikutbildning och etikutvecklings teorier.

⁵ Johnson, ”Moral Formation of the Strategic Corporal”, 240–242.

⁶ Försvarsdepartementet, ”Uppdrag till Försvarsmakten och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet om mönstring och grundutbildning med värnplikt”, Regeringsbeslut (Stockholm: Regeringen, mars 2017), 2.

⁷ Försvarsdepartementet Regeringen, ”Totalförsvaret 2021-2025 Proposition”, Proposition (Stockholm, oktober 2020), 114–115.

⁸ Högkvarteret Försvarsmakten, ”Försvarsmaktens Årsredovisning 2018 Bilaga 1-3”, Årsredovisning (Stockholm, februari 2019), 22; Högkvarteret Försvarsmakten, ”Försvarsmaktens Årsredovisning 2020 bilaga 1-3”, Årsredovisning (Stockholm, februari 2021), 27.

⁹ 227 Kompaniledning, ”Master 227.komp komplettering” (Militärhögskolan Karlberg, augusti 2019); 228 Kompaniledning, ”Årtal till HH(4515) - utdrag ur master 228.komp” (Militärhögskolan Karlberg, maj 2021).

¹⁰ Paul Robinson, Nigel De Lee, och Don Carrick, red., *Ethics education in the military* (Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate Pub. Company, 2008), 1.

¹¹ Rebecca J. Johnson, Paolo Tripodi och Jessica Wolfendale, red., *New wars and new soldiers: military ethics in the contemporary world*, Military and defence ethics series (Farnham Surrey, England ; Burlington, VT: Ashgate, 2012), 239.

¹² Johan Eriksson, ”Small State, Middle Power, or Moral Superpower?”, i *Middle Powers in Asia and Europe in the 21st Century*, red. Giampiero Giacomello och Bertjan Verbeek (London: Lexington Books, 2020), 181–201.

1.1 Problemformulering

Den sjunkande medelåldern på blivande officerare och ett generellt underskott på officerare i Försvarsmakten, innebär att kraven på varje enskild individ ökar. Unga officerare måste kunna hantera etiska och moraliska dilemman, och kunna inspirera och ingjuta ett gott etiskt och moraliskt tänkande i sina soldater. Detta ställer krav på att OP omhändertar behovet av etisk utveckling hos kadetterna.

Samt då Sverige internationellt har ett rykte som moralisk supermakt, är svensk etikutbildning relevant ur ett internationellt perspektiv.

Frågeställning

Hur förhåller sig Officersprogrammets etikutbildning gentemot en etablerad teori om etik och moralutveckling?

Syftet med undersökningen är att identifiera vilka förutsättningar OPs etik och moralutbildning ger för att fatta beslut i etiskt och moraliskt svåra situationer utifrån kriterier tagna från en etablerad teori om etik- och moralutveckling.

1.2 Avgränsningar

För att kunna göra en bättre och djupare analys av OPs etik- och moralutbildning kommer endast OP att analyseras. Skillnaderna mellan olika nationers utbildningar kan ge värdefulla insikter, vilket avhandlas under punkten 5.3 Förslag till vidare forskning.

Undersökningen avgränsas till den krigsvetenskapliga inriktningen på OP då det är den största inriktningen samt att skillnaderna gentemot nautisk och teknisk inriktning i huvudsak berör praktisk eller tekniskt kunnande. Avgränsningar inom undersökningsmaterialet utvecklas närmare under punkten 3.2 Strategiskt urval – Empiri.

1.3 Definitioner och disposition

Orden etik och moral används genom hela arbetet. Det förekommer en mängd olika definitioner på de två orden, så som etik – en uppsättning moraliska principer, moral – principer om vad som är rätt och fel.¹³ Men även så som att etik beskriver en situation och moral beskriver ett beteende.¹⁴ Då uppsatsen inte avser att genomföra en begreppsdefinition på orden så används det eller de ord som används i den referenslitteraturen som informationen är tagen ifrån, i de delar som bygger på arbetets egna arbete kommer båda orden att användas. Etik och moral kommer i de delarna att motsvara *uppfattningen av vad som är rätt och fel, både principiellt och i agerande*.

Inledningsvis presenteras problemen och riskerna som etiska och moraliska aspekter påverkar, där problemformulering, syfte och frågeställning presenteras. Därefter presenteras aktuell forskningsöversikt för att identifiera svensk forskning på området samt vilka aspekter som internationell forskning har identifierat som viktiga. Vilket leder till presentation av vald teori

¹³ Raj Agrawal, Kenneth Williams, och B. J. Miller, "An Assessment of Student Moral Development at the National Defense University: Implications for Ethics Education and Moral Development for Senior Government and Military Leaders", *Journal of Military Ethics* 19, nr 4 (oktober 2020): 313.

¹⁴ de Graaff m.fl., "Ethical Leadership in the Military", 59.

och metod för undersökningen. I kapitel fyra kommer en analys av materialet att presenteras för att avslutas i kapital fem med resultatdiskussion och slutsatser.

1.4 Forskningsöversikt

Vad är etik och moral? En fråga diskuterad redan av Platon och Aristoteles under antiken, vars svar senare utvecklades av Thomas Aquinas på 1200-talet och som idag mynnat ut i tre etiska huvudkategorier egoism-, deontologism- och utilitarismetik. Etisk egoism innebär att handla utifrån vad som ger störst vinst för en själv utan att ta hänsyn till andra. Deontologismen fokuserar på rätt och fel utifrån de regler och normer som existerar, där konsekvensen av en handling inte påverkar. Utilitarismen utgår från vad som kommer att generera mest nytta för samtliga inblandade och fokuserar därmed mindre på den enskilda individen. Dessa tre synsätt på etik ligger till grund för majoriteten av de modeller som används för etisk och moralisk utveckling, både civilt och militärt.¹⁵

1.4.1 Svensk militäretik forskning

2009 konstaterade Karl Ydén att ”*Officerskårens expertis och etik har inte utgjort centrala storheter i Försvarmaktens traditionella utbildnings- och karriärsystem under flera decennier, ...*”.¹⁶ Artikeln diskuterar professionsteoretiska perspektiv utifrån bland annat Bengt Abrahamssons doktorsavhandling *Militärer, Makt och Politik* från 2005 som undersöker Försvarmaktens och svenska officerskårens utveckling. Enligt Ydéns artikel är expertis, etik och sammanhållning/kåranda centrala delar av den militära professionen, där etiken ska vägleda och reglera individen i dess handlande som ytterst handlar om våldsanvändning.¹⁷ Artikeln avhandlar inte etik som eget ämne i någon större utsträckning mer än dess vikt i professionen och att de etiska övervägandena har blivit mer komplexa med tiden.

Mellan 2010 och 2013 genomfördes en rad studier på Försvarmakts utlandsveteraner i syfte att undersöka etiskt beslutsfattande, moraliska dilemman, moralisk stress och hur dessa hantearades av individerna och organisationen. Första studien konstaterade att situationer som ger upphov till moralisk stress (moraliska dilemman som måste lösas) är relativt vanligt förekommande, både nationellt och internationellt.¹⁸ Samt att utbildning i etik och moraliska dilemman ger ökad moralisk medvetenhet och verktyg för att hantera moraliskt svåra situationer.¹⁹ I en uppföljande enkätstudie på en betydligt större testgrupp konstaterades att livserfarenhet och fostran upplevs ha störst påverkan på moraliska ställningstagande. Utbildning både inom Försvarmakten och utom ansågs också ha en betydande påverkan.²⁰ I den tredje studien bekräftades den upplevda betydelsen av utbildning. Där en ökad utbildning inom etik och moral efterfrågades, särskilt bland de intervjuade på lägre organisatorisk nivå men även på mellan

¹⁵ Agrawal, Williams, och Miller, ”An Assessment of Student Moral Development at the National Defense University”, 314.

¹⁶ Karl Ydén, ”Modern militär professionalism”, *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* April/Juni 2010, nr 2 (september 2009): 40.

¹⁷ Ydén, 32.

¹⁸ Sofia Nilsson m.fl., ”’Tänk om jag inte hade skjutit...’ - Om etiskt beslutsfattande, moraliska dilemman och moralisk stress i samband med internationella militära insatser” (Stockholm: Försvvarshögskolan, Institution för ledarskap och management, december 2010), 78.

¹⁹ Nilsson m.fl., 14.

²⁰ Sofia Nilsson m.fl., ”Moralisk stress vid internationella militära insatser - En enkätstudie” (Stockholm: Försvvarshögskolan, Institution för ledarskap och management, december 2011), 5.

och högre nivå.²¹ Utöver utbildning lyfts ledarskap fram som faktor med stor påverkan på moraliskt svåra situationer, samt kommunikation och tydlighet inom organisation för att skapa en etisk samsyn och därmed förståelse för de beslut som tagits i svåra moraliska dilemman.²²

2016 publicerade Försvarsmakten *Vår Militära Profession – Agerar när det krävs*. Dokumentet nämner etik och moral flertalet gånger, och ingår i såväl värnpliktigas grundutbildning som på officersprogrammet. Dokumentet ger styrningar om hur Försvarsmaktens personal ska uppträda och bete sig.²³ Vanligt återkommande bland Försvarsmaktens material är avsaknaden av källhänvisning till vad som underbygger det som står i dokumentet, således behöver texten analyseras för att komma fram till hur den förhåller sig till forskning om beslutsfattande och utveckling inom etik och moral.

1.4.2 Den etiska ledaren och gruppeffekten

Likt den svenska forskningen har internationell forskning identifierat ledarskap som en viktig faktor inom etik och moral. De Graaff m.fl. identifierade att om inte ledarskapet tydligt definierar vad som är acceptabelt beteende, och tydligt markerar mot sådant som inte är acceptabelt, så riskerar gruppens beteende att eskalera till en nivå där etiska och moraliska värdena är extremt snedvridna.²⁴ De noterade också att destruktivt ledarskap ökade risken för att gruppen skulle begå oetiska handlingar.²⁵ Olsthoorn presenterar ett ytterligare perspektiv med konceptet lojalitet. Där lojaliteten till gruppen kan hindra individen från att reagera mot oetiska handlingar, eller ens anmäla dem i efterhand, trots att individen upplever handlingarna som oetiska. Lojaliteten mot gruppen värderas högre än lojaliteten mot etiska och moraliska principer.²⁶

Den förvriddning av beteende och värderingar som riskerar att ske påvisas i experimentet *The Stanford Prison experiment*. I experimentet ingick 24 individer utan tidigare historia av kriminalitet eller våldsamhet. Tolv utsågs till fängvaktare och tolv utsågs till fångar. Testet var designat att undersöka effekterna av auktoritet, avhumanisering och frihetsberövning, planen var att hålla på i 14 dagar. Efter sex dagar avslutades experimentet efter att en tredjedel av vakterna hade utvecklat sadistiska beteenden, hat gentemot fångarna och utsatt de för både fysisk och psykisk misshandel. Majoriteten av fångarna hade tappat sin egen personlighet, minskat sitt egenvärde, och accepterat situationen där vakterna hade all makt. Experimentet kom fram till att den skapade fängelsemiljön starkt påverkade deltagarnas vanliga personlighetsdrag.²⁷

Lojalitet till gruppen kan påvisas i *The Asch Conformity Experiment*. Experiment gick ut på att en individ placerades i en grupp med sju andra deltagare. Gruppen fick sedan se två kort, ett med en linje på och ett med tre linjer på. Gruppen skulle sedan enskilt, i turordning och högt säga vilken av de tre linjerna som överensstämde med den ensamma linjen. De sju andra

²¹ Sofia Nilsson m.fl., "Militära ledares hantering av akuta stressituationer. Med fokus på moraliska dilemman i kombination med ackumulerad stress" (Stockholm: Försvarshögskolan, Institution för säkerhet, strategi och ledarskap, 2012), 23.

²² Nilsson m.fl., 99.

²³ Högkvarteret Försvarsmakten, *Vår militära profession - Agerar när det krävs* (Stockholm: Försvarsmakten, 2016), 18.

²⁴ de Graaff m.fl., "Ethical Leadership in the Military", 59–60.

²⁵ de Graaff m.fl., 64–65.

²⁶ Peter Olsthoorn, "Loyalty and Professionalization in the Military", red. Jessica Wolfendale och Paolo Tripodi, *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in the Contemporary World*, 2011, 258–260.

²⁷ McDermott och Hart, "Armouring against Atrocity", 20.

deltagarna var skådespelare och svarade alltid innan individen som placerats i gruppen. Vid på förhand bestämda intervaller svarade de sju skådespelarna uppenbart fel, i syfte att se om den inplacerade individen skulle rätta sig efter gruppen eller ej. I kontrollgruppen med åtta helt omedvetna individer var felmarginalen 1%. I testgrupperna rättade sig 36,8% efter vad gruppen röstade. Upp till 75% anpassade sig till gruppen minst en gång. Vid senare test användes två testpersoner per grupp, varav anpassningen till gruppen minskade drastiskt.²⁸

McDermott och Hart konstaterar att en soldat som placeras mitt i en pågående konflikt utsätts för en plötslig och kraftigt förändrad miljö, likt Stanford fängelse experimentet, där soldatens personlighet och beteende riskerar att kraftigt påverkas och förändras. Så till den grad att förmågan att avgöra vad som är oetiskt och omoraliskt i situationen kan bli svårt till omöjligt att avgöra. Avhumanisering ses som en av de största riskfaktorerna till oetiskt och omoraliskt beteende.²⁹ McDermott och Hart belyser även gruppeffekten som uppstår mellan två enheter när överlämning av ett område sker, där den överlämnande enheten för över både lämpliga rutiner som olämpliga rutiner utan att nödvändigtvis veta om det. Där den övertagande enheten dels har Asch anpassningseffekt att parera, dels den auktoritet som den överlämnande enheten har som de erfarna i området.³⁰

McDermott och Hart presenterar även ett antal framgångsfaktorer för att uppnå och bibehålla goda etiska och moraliska beteenden. Likt de Graaff m.fl. identifierar de ledarskapet i gruppen som kritiskt. Ett etiskt ledarskap där ledaren leder genom föregångsmannaskap, samt lär känna sina underställda och kan påverka dem som individer, ger goda förutsättningar för ett ökat etiskt beteende.³¹ Det etiska ledarskapet har visat öka förtroendet för ledaren i gruppen, men även öka individernas förtroende för sig själva. Vilket gynnar uppdragstaktiskt uppträdande, men även bygger yrkesstolthet. Vilket i sin tur stärker individens resiliens mot krigets stressorer. För att lyckas måste det etiska ledarskapet vara närvarande i all verksamhet, från träning till insats.³²

McDermott och Hart identifierar även två andra framgångsfaktorer som stärker individen. Utbildning i Krigets lagar och insatsregler, samt de etiska värden de bygger på.³³ Den andra faktorn är genom Survival, Evasion, Resistance and Escape (SERE) träning. I ett SERE moment utsätts individen för kraftigt negativ stress, men individen utbildas också i att hantera den. Att lära sig hantera kraftig negativ stress medför att krigets stressorer inte har lika stark påverkan och därmed minskar påverkan på förmågan att ta etiska och moraliska beslut.³⁴

Shannon French betonar vikten av att stärka soldatens moraliska förmåga för dennes fortsatta psykiska välmående. Soldater som direkt eller indirekt varit med om händelser som de identifierar som moraliskt felaktiga eller tveksamma, har betydligt svårare att återanpassa sig till ett normalt liv när kriget är över. Vilket kan få följdkonsekvenser som missbruk, depression och självmordstankar, men även psykisk och fysisk misshandel av närstående.³⁵ Rebecca Johnson

²⁸ McDermott och Hart, 23–24.

²⁹ McDermott och Hart, 12.

³⁰ McDermott och Hart, 25–27.

³¹ McDermott och Hart, 32.

³² McDermott och Hart, 43.

³³ McDermott och Hart, 47–48.

³⁴ McDermott och Hart, 48–49.

³⁵ Shannon E. French, *The code of the warrior: exploring warrior values past and present* (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2003), kap. 4.

formulerar dilemmat som att för individer med en stark moralisk självbild, kommer insikten i att ens handlingar inneburit en moralisk tveksamhet eller felaktighet att skapa stor ångest. En stark moralisk självbild skyddar mot felsteg, men handlingar som utförts och blivit fel kommer att plåga individen.³⁶

Som avslutning så konstaterar McDermott och Hart att en ledare som utbildad och tränat sina underställda i att hantera etiska och moraliska situationer, byggt ett starkt förtroende i gruppen och leder genom föregångsmannaskap. Fortfarande måste vara uppmärksam på gruppen men även på sig själv. För även ledaren är mottaglig för krigets stressorer och gruppeffekten, och en stark ledare kommer få sina underställda att följa.³⁷

1.4.3 När bör etikutbildning ske?

Agrawal, Williams och Miller gjorde 2020 en studie över etiskt beslutsfattande på studerande på kandidat- och doktorandnivå. Studien utfördes på National Defense University i Washington, USA, på både civila och militärer. Studien använde sig av Neo-Kohlbergian modellteori för att kategorisera det moraliska beslutsfattandet.³⁸ Studien kom fram till att militärer som studerade på doktorandnivå tog beslut utifrån Upprätthållande av normer (UN) modellen, medan motsvarande civila tog beslut utifrån Postkonventionella (PK) modellen. Generellt brukar högre utbildning korrelera med PK beslutsfattande.³⁹

Studien visade också att efter avslutad militär kandidatutbildning hade de militära studerande ett högre användande av PK än de militärer som påbörjade sin doktorandutbildning.⁴⁰ Studien konstaterar att tiden som yrkesutövande officer främjar beslutsfattande utifrån UN, och befäster det så pass att det inte påverkas av högre utbildning.⁴¹ Vilket innebär att utifrån hur utbildningen genomfördes så utvecklade inte de högre officerarna sin etiska förmåga och tog därmed beslut utifrån normer och lagar istället för att hitta väl avvägda beslut utifrån varje situations unika förutsättningar.⁴²

1.5 Sammanfattning tidigare forskning

Den tidigare forskningen visar på att etiska och moraliska problem uppstår inom militärtjänstgöring både internationellt och nationellt. Den visar också på att när etiken och moralen har brustit har det resulterat i stora konsekvenser på individ-, militär- och politisknivå. Tjänstgörande militärer har efterfrågat mer utbildning inom etik och moral för att få fler verktyg att använda när behovet uppstår. Den internationella forskningen visar på att det finns vissa modeller för etisk och moraliskt beslutsfattande som är mer fördelaktig än andra, och att långvarig militärtjänstgöring inte främjar den mest fördelaktiga modellen. Specifik utbildning krävs för att individen ska utveckla sitt beslutsfattande och nyttja den modell som har mest fördelar.

Flertalet forskare har påvisat vikten av etiskt ledarskap för att främja bra etiskt beteende i en grupp. Utbildning i stresshantering lyfts fram som en konkret åtgärd tillsammans med utbild-

³⁶ Johnson, "Moral Formation of the Strategic Corporal", 245–247.

³⁷ McDermott och Hart, 55.

³⁸ Agrawal, Williams, och Miller, "An Assessment of Student Moral Development at the National Defense University", 315.

³⁹ Agrawal, Williams, och Miller, 324.

⁴⁰ Agrawal, Williams, och Miller, 322.

⁴¹ Agrawal, Williams, och Miller, 324.

⁴² Agrawal, Williams, och Miller, 328.

ning i krigets lagar och insatsregler för att förbättra en individs förmåga att handla etiskt. Faktorerna lyfts som gynnsamma för att öka en individs självförtroende och yrkesstolthet. Sammantaget ökar det en individs resiliens mot krigets stressorer och därmed minskar risken för oetiskt och omoraliskt beteende.

Svensk forskning inom ämnet har varit begränsad och i huvudsak fokuserad på professionen och moralisk stress, dvs vad som orsakar etiska och moraliska dilemman och hur man kan avhjälpa det. Vad som saknas är forskning på hur den utbildning som sker inom etik och moral förhåller sig till de teorier och modeller om etiskt beslutsfattande som existerar och anses fördelaktiga internationellt.

2. Teori

Lawrence Kohlberg delar upp etik- och moralutveckling i sex faser, där kognitiv utveckling är den faktor med störst påverkan. Den kognitiva utvecklingen börjar vid födseln och utvecklas genom hela livet, därmed utvecklas det etiska och moraliska tänkandet och beslutsfattandet i takt med att individen åldras.⁴³ Enligt Kohlberg börjar en individs etiska utveckling med egoism, vidareutvecklas till deontologism för att slutligen nå utilitarism. För att nå den sista utilitaristiska fasen i moralisk utveckling krävs ett välutvecklat etiskt kritiskt tänkande. Vilket uppnås genom att ställas inför etiska och moraliska dilemman av ökande svårighetsgrad, där individen tvingas att väga in fler aspekter allteftersom och kritiskt utvärdera ens alternativ för att nå det bästa beslutet.⁴⁴

Kohlbergs modell har fått kritik på flera punkter, fokuset på individen mer än samhället, att den moraliska utvecklingen alltid går genom sex faser och att den fördelaktigaste är fas sex. Samt att den inte tar hänsyn till känslor i stunden utan baseras på hypotetiska dilemman.⁴⁵ Men även kritik om att vara kulturellt färgad, politiskt motiverad och inte genderneutral.⁴⁶ Trots denna kritik var Kohlbergs modell central för forskningen i ämnet i flera decennier.⁴⁷

För att ta vara på kritiken och utveckla modellen tog Rest m.fl. fram Neo-Kohlbergian modellteori. Kohlbergs sex faser delas in i tre modeller för besluts kategorisering, där en individ kan ta beslut utifrån alla tre modellerna beroende på situation. De tre modellerna är Personligt intresse (PI), UN och PK.⁴⁸

2.1 Neo-Kohlbergian Modellteori

Undersökningen använder Rest m.fl. Neo-Kohlbergian modellteori. Beslutsfattande utifrån PI är första modellen som barn utvecklar, varefter att man kognitivt mognar i tonåren övergår beslutsfattande till UN. Enligt teorin så är modellerna UN och PK de modeller som krävs för ett samhällsligt fungerande system.⁴⁹

Teorin bygger vidare på Kohlbergs ursprungs teori genom att använda sig av data hämtat via Defining Issues Test (DIT). DIT är ett standardiserat test av moraliskt beslutsfattande som skapades 1979 i syfte att objektivt testa Kohlbergs teori om moralisk utveckling.⁵⁰ Testets delmål var att få högre validitet än intervjustester som varit standarden tidigare.⁵¹ När Neo-

⁴³ Agrawal, Williams, och Miller, 314.

⁴⁴ Agrawal, Williams, och Miller, 315.

⁴⁵ James R Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach to Morality Research", *Journal of Moral Education* 29, nr 4 (2000): 384.

⁴⁶ James Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory", *Educational Psychology Review* 1999 Vol 11, nr 4 (1999): 293–294.

⁴⁷ Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach to Morality Research", 382.

⁴⁸ Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory", 304.

⁴⁹ Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory", 304.

⁵⁰ James R. Rest, *Development in judging moral issues* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1979), kap. 4.

⁵¹ James R Rest m.fl., "DIT2: Devising and Testing a Revised Instrument of Moral Judgment", *Journal of Educational Psychology* Vol. 91, nr 4 (1999): 646.

Kohlbergian modellteorin utvecklades baserades den på över 50 000 testdeltagares resultat.⁵² I samband med att teorin presenterades publicerades även en uppdatering av testet, DIT2, som syftar till att förbättra och utveckla testet utifrån de lärdomar och kritik som framkommit.⁵³ Teorin används ofta i storskaliga studier, senast 2020 användes teorin i samband med en analys med över 40 000 deltagare som genomförde DIT2.⁵⁴

2.1.1 Personligt intresse

Modellen påvisar att det är konsekvenserna mot individen själv eller de i deras direkta närhet (både fysisk och känslomässig) som avgör hur beslut tas. Att fatta beslut utifrån modellen fungerar inte i en samhällelig kontext där man måste ta i beaktning påverkan på en okänd tredjepart. DIT kräver en relativ god läsförmåga och läsförståelse varav det är först i tonåren som testet blir praktiskt genomförbart. De flesta som genomför testet får väldigt låga poäng gentemot PI. Vid undersökning om varför, framkommer PI som ett sätt man tog beslut på som barn.⁵⁵

2.1.2 Upprätthållande av normer

Modellen menar att moraliska beslut rättfärdigas utifrån om de går i linje med de lagar och normer som existerar. Där avsaknaden av lagar och normer, och förväntningen att de följs, innebär att alla kommer att agera utifrån ett egenintresse. Vilket i slutändan skulle leda till anarki och laglöshet, ett dysfunktionellt samhälle. UN ger ett tydligt stöd för beslutsfattande då beslut anses som korrekta, oavsett konsekvens, så länge de håller sig till lagar och normer. Modellen har fem faktorer.⁵⁶

1. Kollektiva normer. För att ett kollektivt system ska fungera krävs det lagar och förhållningsregler för att inte varje beslut ska behöva diskuteras och riskera att bli en ständig yta för konflikter och oenighet. Kollektiva normer ger stabilitet, förutsägbarhet, säkerhet och samordning.⁵⁷
2. Samhällsomfattande tillämpning. Genom att vara en del av ett samhälle måste man inte bara komma överens med personer man känner utan även med främlingar. Formella lagar som reglerar stora mängder människor ger tydlighet i vad som förväntas av gemene individ, främling som närstående, och ger en stabilitet till samhället.⁵⁸
3. Tydliga, enhetliga och kategoriska normer och lagar. Lagar är normer som har blivit definierade och beslutade. Där alla är lika inför lagen i den aspekten att den påbjuder samma skyldigheter som rättigheter gentemot alla.⁵⁹

⁵² Sevim Cesur och Mustafa Sami Topçu, "A Reliability and Validity Study of the Defining Issues Test: The Relationship of Age, Education, Gender and Parental Education with Moral Development", *Educational Sciences: Theory & Practice* 10, nr 3 (2010): 1682, 1685.

⁵³ Rest m.fl., "DIT2: Devising and Testing a Revised Instrument of Moral Judgment", 644.

⁵⁴ Youn-Jeng Choi m.fl., "Validity Study Using Factor Analyses on the Defining Issues Test-2 in Undergraduate Populations", red. Stephan Doering, *PLOS ONE* 15, nr 8 (augusti 2020).

⁵⁵ Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory", 305.

⁵⁶ Rest m.fl., 307.

⁵⁷ Rest m.fl., 305–306.

⁵⁸ Rest m.fl., 306.

⁵⁹ Rest m.fl., 306.

4. Ömsesidighet inför normerna. Lagar och normer skapar en ömsesidighet, där en individ följer lagar och normer och utför de uppgifter som förväntas av den. Likaså förväntar sig individen att andra gör precis samma. Vilket ger samhälleliga fördelar genom allas arbete och utbyte som gynnar alla.⁶⁰
5. Plikt fokuserad. Modellen utgår från individens plikt att följa lagar och normer, och den auktoritära hierarkin som råder. Där individen förväntas följa vad auktoriteten säger, inte nödvändigtvis för att man litar på individen som säger något. Utan för att individen respekterar systemet och rättar sig efter det. Med auktoritet menas förhållanden som bland annat förälder till barn, polis till medborgare eller lärare till elev.⁶¹

Den tydligaste kritiken mot modellen är att den riskerar att prioritera lag och ordning så till den grad att mänskliga rättigheter kränks genom överreglering och övervakning. Genom att vara för strikt utifrån modellen riskerar kulturell och individuell kreativitet att begränsas och förtryckas. Samt risken för orimliga konsekvenser då ett beslutsfattande anses rättfärdigt så länge det följer lagar och normer.⁶²

2.1.3 Postkonventionell

Modellens grundantagande är att etiska och moraliska skyldigheter ska baseras på delade ideal. Besluten ska kunna debatteras öppet och klara en logisk härledning utifrån ömsesidighet mot idealen och erfarenheterna i samhället. Modellen har fyra faktorer.⁶³

1. Moraliska kriteriers företräde. Individen inser att lagar och normer är socialt skapade i syfte att generera ett visst beteende. Där det önskade beteendet eller resultatet kanske inte alltid går att uppnå genom de lagar och normer som är fastställda, och därmed så bör man inte följa de i det fallet. Lagar och normer är verktyg som syftar till att åstadkomma ett visst beteende eller resultat, när verktygen inte fungerar så bibehåller man sina moraliska värderingar och ändrar verktygen så de går i linje med värderingarna.⁶⁴
2. Går mot ett ideal. Modellen syftar inte på att lagar och normer inte behövs. Utan där lagar och normer ska gå mot ett ideal som alla kan relatera till och organisera sig efter. Exempel på ideal kan vara att skapa största nytta för alla, eller garantera rättvis behandling.⁶⁵
3. Delbara ideal. Ett ideal måste vara delbart i den aspekten att den måste vara rättfärdig gentemot samtliga som påverkas av den. Idealet kan inte byggas på individuella preferenser eller insikter, utan rättfärdigas till exempel genom att eventuell egenvinning inte är på bekostnad av någon annan, eller att den gynnar samarbete och det allmänna bästa.⁶⁶

Den andra delen är att idealet måste vara mottagligt för kritik, nya erfarenheter och lo-

⁶⁰ Rest m.fl., 306.

⁶¹ Rest m.fl., 306.

⁶² Rest m.fl., 307.

⁶³ Rest m.fl., 307.

⁶⁴ Rest m.fl., 308.

⁶⁵ Rest m.fl., 308.

⁶⁶ Rest m.fl., 308.

giska härledningar. Ett ideal är aldrig skyddat av en auktoritet, där det tydligaste exemplet är religiösa ideal som är givna av en gud, och därmed inte kan ändras av människor då en gud alltid står över en människa. Enligt modellen har ingen auktoritär källa makt att bestämma ideal, utan alla som påverkas ska kunna kritisera och motivera idealet genom en logisk härledning.⁶⁷

4. Fullständig ömsesidighet. Lagar och normer kan i sin utformning vara partiska, och därmed kan en strikt lydnad av de innebära att alla inte behandlas lika. Fullständig ömsesidighet innebär således att alla ska behandlas lika utifrån lagar och normer, men också att lagar och normer måste vara utformade så de inte är partiska.⁶⁸

Kritik mot modellen är just vilka ideal som ska styra ett samhälle och hur man ska komma fram till dem. Ett exempel är vad det innebär att behandlas lika, är det att alla får samma hjälp eller är det att alla får hjälp att nå samma mål? Beslutsmodellen är också mer komplicerad och kommer således i de flest fall inte nå ett beslut lika snabbt som UN, och inte heller ge lika tydligt stöd i att beslutet var riktigt.⁶⁹

2.1.4 Skillnader mellan Upprätthållande av normer och Postkonventionell modell

UN ser lagar och normer som okränkbara och kritiska att följa, medan PK ser lagar och normer som riktlinjer och verktyg för att nå ett etiskt och moraliskt ideal. Där de etiska och moraliska värderingarna väger tyngre än vikten av att följa lagarna och normerna bokstavligen.⁷⁰

UN förespråkar att ömsesidigheten är uppfylld så länge alla följer lagar och normer, medan PK även tar hänsyn till att lagarna och normerna kan vara partiska och därmed inte kan ge ömsesidighet till alla inblandade parter.⁷¹

Den största skillnaden mellan modellerna är dock hur de avser att uppnå samhällelig samsyn. UN söker att etablera fasta bestämmelser och auktoriteter som alla förhåller sig till. Medan PK söker samsyn genom delbara ideal och logisk härledning.⁷²

2.1.5 Användandet av flera modeller

I Kohlbergs ursprungs teori liknas de sex faserna en individ genomgår som att gå i en enkelriktad trappa. Neo-Kohlbergian modellteorin använder sig visserligen av de sex faserna men har grupperat dem i modeller där individen kan använda och ta beslut utifrån samtliga modeller beroende på situation. Således kan en individ i vissa situationer agera högst självisk utifrån PI, medan i andra situationer vara extremt noga med att följa lagar, för att i en tredje situation vara villig att bryta mot lagar för att uppnå ett önskat resultat. En individ klassificeras i DIT utefter vilken modell som använts mest i testet, samt hur blandat en individ har använt sig av de olika modellerna. En individ som nästan uteslutande använder sig av en modell anses ha ett befäst sätt att ta moraliska beslut på. En individ som använder sig av flera modeller anses vara i en övergångsfas och ej befäst sitt sätt att ta moraliska beslut på än.⁷³

⁶⁷ Rest m.fl., 309.

⁶⁸ Rest m.fl., 309.

⁶⁹ Rest m.fl., 309.

⁷⁰ Rest m.fl., 308.

⁷¹ Rest m.fl., 306.

⁷² Rest m.fl., 309.

⁷³ Rest m.fl., 312.

Teorin belyser tre specifika fenomen genom modellteorin. Först att de olika modellerna är kopplade till individuell utveckling, där PK beslutsfattande är mer avancerat än de två andra modellerna. Andra fenomenet är att en individ som är befäst vid en metod processar information snabbare, och därmed tar beslut snabbare. Det tredje fenomenet är att ett befäst beslutsfattande enligt UN och enligt PK, fattar olika beslut på samma dilemma. Det vill säga de olika beslutsmodellerna leder till olika beslut.⁷⁴

2.2 Kritik mot och argument för Neo-Kohlbergian modellteori

Teorin bygger på resultat och analyser utifrån DIT. DIT har fått kritik att inte mäta etik och moral utan språkförståelse och generell intelligens. I en studie där särskilt begåvade tonåringar fick genomföra DIT fick de avsevärt högre PK resultat än standard elever på universitet. Därav skulle ålder, mognad och utbildning inte vara en generell faktor som påverkade moraliskt beslutsfattande.⁷⁵ Kritiken möttes med att på individbasis, speciellt vid ett snävt urval av särskilt begåvade unga, kan moraliskt beslutsfattande dra nytta av språklig begåvning och generell kognitiv utveckling. Studien förklarade inte heller varför fenomen två och tre uppstår, varav Rest m.fl. drar slutsatsen att en högre kognitiv utveckling troligen gynnar moralisk utveckling snarare än att DIT endast testar språkförståelse.⁷⁶

En alternativ teori till Neo-Kohlbergian modellteorin är Treviños Person-situation Interaktions modellteori. Treviños teori bygger även den på Kohlbergs arbete, och påstår att den organisation som individen verkar i har påverkan på moraliskt beslutsfattande. Individuell utveckling och förmågor spelar roll, men faktorer som rådande arbetskultur och ansvar för konsekvenser påverkar också⁷⁷, särskilt i moraliskt intensiva situationer.⁷⁸

Då uppsatsens syfte är att identifiera vilka förutsättningar OPs etik- och moralutbildning ger kadettens utveckling, så valdes Neo-Kohlbergian modellteorin då den har större fokus på individen. Treviños teori anses mer lämplig för undersökning inom Försvarmakten.

⁷⁴ Rest m.fl., 312–313.

⁷⁵ Cheryl E Sanders, David Lubinski, och Camilla Persson Benbow, "Does the Defining Issues Test Measure Psychological Phenomena Distinct From Verbal Ability?: An Examination of Lykken's Query", *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 69, nr No. 3 (1995): 502.

⁷⁶ Rest m.fl., "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory", 319.

⁷⁷ Linda Klebe Trevino, "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model", *The Academy of Management Review* Vol. 11, nr No. 3 (1986): 602.

⁷⁸ de Graaff m.fl., "Ethical Leadership in the Military", 63.

3. Metod

Undersökningen utformas som en teorikonsumerande enfallsstudie av OP där styrande skrivelser utgör materialet. Genom en idealtypsanalys med mest gynnsam ansats där Neo-Kohlbergian modellteorins tre modeller utgör idealtyperna. Analys sker genom en kvalitativ textanalys.

3.1 Enfallsstudie

Forskningsdesignen är utformad som en enfallsstudie med flera analysenheter. Där ett enskilt fall har valts ut i syfte att kunna ge en djupare förståelse för vad i fallet som ger upphov till det som undersöks.⁷⁹ OP kommer att användas som fall av främst två skäl:

- Tillgänglighet, författaren har god tillgång till information rörande OP och god insikt i hur utbildningen har bedrivits.
- Relevans, då konsekvenserna av omoraliskt beteende vid militärverksamhet riskerar att bli stora är det viktigt att utbildningen förbättrar individens förmåga att hantera etiskt och moraliskt beslutsfattande.

3.2 Strategiskt urval - Empiri

För att göra resultatet av undersökningen så generaliserbar som möjligt kommer en population att definieras varifrån ett strategiskt urval genomförs. Populationen utgörs utav samtliga dokument som styr utbildningen på OP. Populationen delas in i nivåer utifrån vilka dokument som påverkar vilka i fallande ordning, varav ett strategiskt urval sker allt eftersom nivåerna går igenom.⁸⁰

Nivå ett utgörs av förordningen som styr officersexamen. Nivå två utgörs av Förvarshögskolans Utbildningsplan för Officersprogrammet. Det finns tre inriktningar på OP med respektive utbildningsplan, krigsvetenskaplig, nautisk och militärteknisk. Den krigsvetenskapliga inriktningen har valts då den har flest kadetter och därmed är den mest generella inriktningen på OP, samt att de delar som skiljer sig åt i huvudsak handlar om praktiska kunskaper inom de specifika skråna nautik och militärteknik och därmed har mindre påverkan på etik- och moralutbildning. Nivå tre utgörs av samtliga kursplaner inom den krigsvetenskapliga inriktningen. Nivå fyra utgörs av kursbeskrivningarna till de kursplaner som visade på styrningar som påverkade etik- och moralutbildning.

Det strategiska urvalet sker utifrån en mest gynnsam ansats, där dokumenten väljs ut för att:

- Påvisa den mest generella etikutbildningen inom OP.
- Minska antalet dokument som behöver gås igenom genom att bara undersöka dokument i nivå fyra som påverkas av dokument i nivå tre som visat påverkan på etik- och moralutveckling.⁸¹

Populationen har avgränsats i tid till de som påverkat årskurs OP18-21, av den praktiska anledningen att kursbeskrivningar skrivs i anslutning till starten av en kurs. Således är OP18-21

⁷⁹ Asbjørn Johannessen m.fl., *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 2:a uppl. (Liber, 2020), 196–197.

⁸⁰ Peter Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 2017, 156–158.

⁸¹ Esaiasson m.fl., 161–163.

den senaste årskursen med möjlighet att studera kursbeskrivningar för en majoritet av kurserna. Populationen har även avgränsats till att inte analysera kurslitteratur, föreläsningar och praktiska moment. Kurslitteratur då den population som skulle behöva undersökas motsvarar en avsevärd mängd utav all den kurslitteratur som används under OP och där relevansen kan bli missvisande ifall kurslitteratur endast står med som referenslitteratur och inte aktivt används i utbildningen, vilket skulle ha en negativ påverkan på validiteten. Föreläsningar och praktiska moment då intervjuer om momenten eller endast analys av föreläsningsunderlag inte skulle ge en rimlig reliabilitet, jämfört med objektiviteten i fastställda dokument ger en intervju en subjektiv bild av det som den intervjuade upplevt och minns. Samt föreläsningsunderlag behöver inte nödvändigtvis motsvara det som föreläsaren förmedlar under föreläsningen.

3.3 Idealtypsanalys

De tre beslutsmodellerna i Neo-Kohlbergian Modellteorin definieras som enskilda idealtyper med modellernas faktorer som faktorer i idealtyperna i syfte att ge en god validitet genom att bygga analysverktyget på tidigare forskares definierade faktorer. Samtliga faktorer behöver inte uppfyllas för att klassificering mot en idealtyp ska kunna göras då idealtypsanalysen fokuserar på att klassificera mot vilken idealtyp som mest uppfylls. Resultatet kan då analyseras efter hur väl något uppfyller en idealtyp, hur många klassificeringar respektive idealtyp får, samt hur spridningen mellan idealtyperna och inom respektive dokument ser ut. Det ger möjlighet att identifiera om utbildningen är konsekvent i sin utbildning och därmed gynnar en snabbare beslutsprocess.⁸²

Idealtyperna är Personligt intresse (PI), Upprätthållande av normer (UN) och Postkonventionell (PK). Materialet kommer att bedömas enligt tre nivåer, ”Stämmer mest överens med”, ”Stämmer delvis överens med” och ”Stämmer ej överens med”. Om materialet stämmer överens med flera idealtyper klassas de som stämmer delvis överens med.⁸³ För att kunna göra en mer generaliserbar slutsats poängsätts även nivåskattningarna med två poäng för Stämmer mest överens med, ett poäng för Stämmer delvis överens med samt noll poäng för Stämmer ej överens med. Denna poäng fördelning ger två möjligheter i analysarbetet:

- Möjliggör analys utifrån om en idealtyp förespråkas mer än någon annan genom att jämföra antalet två, ett och noll poäng som typen får.
- Den totala mängden poäng som en idealtyp får kan användas för att ge hela utbildningen en klassificering och därmed ge ett jämförbart resultat på hela utbildningen gentemot andra utbildningar.⁸⁴

Resonemang om de kvantitativa inslagen görs i slutet på nästa underrubrik.

3.4 Kvalitativ textanalys

Genom att använda ett öppet förhållningssätt mot undersökningsmaterialet, kan det enskilda undersökningsmaterialet ha en stor variation av formuleringar men där den bakomliggande meningen kan bedömas mot faktorerna i de respektive idealtyperna. Således kan en bredd i

⁸² Esaiasson m.fl., 140–142; Alexander L. George och Andrew Bennett, *Case studies and theory development in the social sciences*, BCSIA studies in international security (Cambridge, Mass: MIT Press, 2005), 235–237.

⁸³ George och Bennett, *Case studies and theory development in the social sciences*, 191–192.

⁸⁴ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 198–200.

undersökningsmaterialet ställas mot de på förhand definierade faktorerna och öka reliabiliteten.⁸⁵

Genom att först läsa igenom texten och identifiera textavsnitt som påverkar etik- och moralutbildning, exempelvis uttalande om etik och moral, relationen mellan människor/gruppen/uppgiften, kritiskt tänkande eller lagar och normer, eller där meningen i texten uppfattas ha en påverkan på någon av exemplen. Därefter kommer respektive identifierat textavsnitt att ställas frågor operationaliserade utifrån de faktorer som utgör respektive idealtyp i syfte att undersöka vilken idealtyp som passar mest.

Mest gynnsam ansats kommer att användas vilket i undersökningen innebär att då en tvekan på om ett textavsnitt har relevans för etikutbildningen, kommer avsnittet att bedömas ”Stämmer delvis överens med”. Detta görs av två anledningar, första anledningen är för att maximera chansen att fallet genererar resultat som går att dra slutsatser från. Ifall en mest gynnsam ansats inte genererar resultat kan två slutsatser dras, antingen är operationaliseringen bristande eller så förekommer inte det som undersöks i det undersökta fallet. Andra anledningen är att öka reliabiliteten, en ogynnsam ansats syftar till att ge ett fall så dåliga förutsättningar att generera resultat som möjligt, för att öka validiteten i det resultat som skapas. Men det ställer mycket högre krav på bedömningskriterierna. Då detta är första gången teorin nyttjas mot OP anses det viktigare att påvisa att teorin kan ha relevans, och lämna underlag för att utveckla metoden för en framtida undersökning med ogynnsam ansats som genererar ett resultat med högre validitet.⁸⁶

Då undersökningsmaterialet består av 63 dokument måste resultaten sammanfattas för att möjliggöra en översikt i presentationen, för att bibehålla validitet kommer citat som på ett tydligt sätt exemplifierar de olika nivåbedömningarna att presenteras.⁸⁷ Presentationen görs till del med kvantitativa inslag. Detta är för att presentera de trender inom materialet som de kvalitativa textanalyserna producerat. Således är varje enskild kvantitativ presentation inte lämplig att dra slutsats utifrån, utan slutsatser kan endast dras utav de trender som är återkommande genom hela resultatet.

3.5 Forskningsetiska överväganden

Arbetet har valt att fokusera på de styrande utbildningsdokumenten på OP då dessa inte anses utpeka en enskild individ eller en grupp individers förmågor. Undersökningen anses inte heller undersöka fenomen av sådan karaktär att resultaten kan medföra utpekning av och skada för individer och grupper.⁸⁸ Ett alternativt upplägg för studien var att genomföra frivilliga DIT2 test på samtliga tre innevarande årskullar. Detta valdes bort då det inte gick att säkerställa att tillräckligt många individer skulle genomföra testet för att kunna presentera resultaten utan risk att enskilda individers förmågor identifierades.⁸⁹ Det upplägget skulle även verka mer utvärderande av effekten av utbildningen snarare än utbildningens inriktning.

⁸⁵ Esaiasson m.fl., 222–224, 229.

⁸⁶ George och Bennett, *Case studies and theory development in the social sciences*, 80–82.

⁸⁷ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 232–233.

⁸⁸ Johannessen m.fl., *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 76–77.

⁸⁹ Johannessen m.fl., 80.

3.6 Operationalisering

Analysverktyget skapas med hjälp av de faktorer och deras beskrivningar som preciserats i teori kapitlet. Då teorin inte har definierade faktorer för PI fastställs de utifrån de huvudsakliga drag som modellen visar, konsekvens mot individen eller mot en närstående. Modellerna UN och PK har definierade faktorer. För att påvisa förekomsten av en faktor i ett textavsnitt definieras två frågor för respektive faktor utifrån den faktorns beskrivning i teorikapitlet. PK modellens faktor ”Delbart ideal” har en lång beskrivning med två olika inriktningar, därav kommer den faktorn att delas i två, där respektive del får två frågor.

Tabell 1 Visualiserar analysverktyget för undersökningen. Idealtyp motsvarar modellerna i Neo-Kohlbergian modellteorin. Faktor motsvarar de faktorer som identifieras i respektive modell. Fråga motsvarar de frågor som ställs till de dokument som undersöks.

Idealtyp	Faktor	Fråga
Personligt intresse	Konsekvens mot individen	F1: Ska individen prioritera sig själv över något annat? F2: Beror prioriteringen på avsaknad av resonemang kring samhället?
	Konsekvens mot närstående	F3: Ska individen prioritera en närstående över något annat? F4: Beror prioriteringen på avsaknad av resonemang kring samhället?
Upprätthållande av normer	Kollektiva normer	F5: Förespråkar texten individen att rätta sig efter lagar och normer för att det ger stabilitet, förutsägbarhet, säkerhet eller samordning? F6: Förespråkar texten individen att rätta sig efter lagar och normer för att undvika diskussioner, konflikter eller oenigheter?
	Samhällsomfattande tillämpning	F7: Förespråkar texten lagar som reglerar stora mängder människor? F8: Förespråkar texten tydlighet av förväntningar mellan individen och främlingar?
	Tydliga, enhetliga och kategoriska normer och lagar	F9: Förespråkar texten att lagar är definierade och beslutade normer? F10: Förespråkar texten att alla är lika inför lagen och att alla har samma skyldigheter och rättigheter inför de?

	Ömsesidighet inför normer	<p>F11: Förespråkar texten att individen ska följa lagar och normer därför att andra medlemmar i samhället förväntas följa lagarna och normerna?</p> <p>F12: Förespråkar texten att samhället gynnas om alla gör sin del?</p>
	Pliktfokuserad	<p>F13: Förespråkar texten ett förutsättningslöst lydande av auktoriteter enligt en hierarkisk struktur?</p> <p>F14: Förespråkar texten ett förtroende för systemet mer än ett förtroende för en individ?</p>
Postkonventionell	Moraliska kriteriers företräde	<p>F15: Förespråkar texten att följa syftet med lagarna och normerna istället för att följa de bokstavigt?</p> <p>F16: Förespråkar texten att lagar och normer är verktyg för att uppnå ett moraliskt beteende?</p>
	Går mot ett ideal	<p>F17: Förespråkar texten att lagar och normer är till för att organisera sig runt?</p> <p>F18: Förespråkar texten att lagar och normer ska vara formulerade att uppnå ett ideal?</p>
	Delbart ideal	<p>F19: Förespråkar texten att lagar och normer ska ta hänsyn till samtliga som påverkas av de?</p> <p>F20: Förespråkar texten att inte ta beslut utifrån egenvinning?</p>
	Delbart ideal	<p>F21: Förespråkar texten att ideal kan ändras, oavsett vem som bestämt idealet?</p> <p>F22: Förespråkar texten logisk härledning snarare än åtlydnad av auktoritet?</p>
	Fullständig ömsesidighet	<p>F23: Förespråkar texten att lagar och normer kan vara partiska?</p> <p>F24: Förespråkar texten att inte följa lagar och normer om de upplevs partiskt utformade?</p>

4. Analys

Resultatet av undersökningen presenteras först med två nivåbedömningar inom respektive idealtyp. Därefter resultatet utifrån materialets nivå. För att slutligen sammanfattas i tabellform med en kortare förklarande text.

4.1 Normerande nivåbedömningar per idealtyp

4.1.1 Personligt Intresse

”Kursen syftar till att utifrån forskning om ledarskap, beprövad militär erfarenhet och i relation till officersprofessionens krav öka studenternas förståelse om deras egna förutsättningar, värderingar och utvecklingsbehov för utövandet av militärt ledarskap.”⁹⁰

Textavsnittet har tolkats ha ett fokus på individen själv, där prioriteringen är att individen ska utvecklas. Texten ger ingen styrning om hur värderingarna eller det militära ledarskapet ska vara, vilket kan innebära att de delarna i sig går mot UN eller PK modellen i större utsträckning än PI modellen. Avsaknaden av resonemang uppfyller dock inte någon UN eller PK faktor därav så bedöms huvudfokuset för textsektionen att ligga i PI och därmed nivå ”Stämmer mest överens med”.

” - visa förmåga att tillämpa sitt kunnande för att hantera olika situationer, företeelser och frågeställningar utifrån uppgiftens, individens och gruppens behov, ”⁹¹

Textavsnittet har tolkats till att ha individen och gruppen som prioritering tillsammans med uppgiften. Där uppgiften skulle kunna tolkas som en tredje part och därmed en del av ett samhälls- och kollektivtänk. Huvudfokuset för textavsnittet har dock bedömts ligga på individen eller närstående, men formuleringen med uppgiften bedöms innebära en koppling till tredje part. Därmed har textavsnittet getts nivån ”Stämmer delvis överens med”.

4.1.2 Upprätthållande av normer

”Delen lagrummets betydelse för taktiken syftar till att ge en grundläggande förståelse för juridikens betydelse för striden samt stridens olika medel och metoder inom ramen för ett taktiskt tänkande. Detta inkluderar såväl svensk lag som folkrätt. Målet är att ge en förståelse för de möjligheter och begränsningar som operativjuridiken sätter vid strid samt förmåga att till att analysera olika situationer/händelser så att grundläggande värderingar och förhållningssätt kan diskuteras. Dessa mål uppnås genom att den operativjuridiska kunskapen inhämtad genom föreläsningarna och självstudier vilka sedan formar del i diskussionerna under kursens seminarier där då juridiken är en parameter i taktiken. Det centrala här hur krigets lagar påverkar det taktiska handlingsutrymmet.”⁹²

⁹⁰ ”Kursplan IOP454 - Grundkurs Ledarskap 1” (Försvvarshögskolan, februari 2017).

⁹¹ Utbildningsdepartementet, ”Förordning (2007:1164) för Försvvarshögskolan - Bilaga Yrkesexamina Officersprogrammet”, 2007:1164 SFS § (2018).

⁹² Mikael Weissmann, ”Kursbeskrivning IOP401 - Grundkurs Krigsvetenskap Taktik Teori Mark” (Försvvarshögskolan, september 2018).

Textavsnittet har tolkats som att svensk lag och folkrätt är centrala för hur man ska agera som militär. Där stor tyngd har lagts på juridiska argument. Detta har bedömts falla inom Upprätthållande av normer då textavsnittet uppmanar till att rätta sig efter de fastställda lagar som finns. Textavsnittet bedöms vilja sätta striden i en kontext där hänsyn till tredje part är viktig och kritisk för ett acceptabelt lösande av uppgiften. Därmed har textavsnittet getts nivån ”Stämmer mest överens med”.

”- Värdera egen kompetensutveckling och yrkesetik samt förmåga till professionellt förhållningssätt.”⁹³

Textavsnittet har tolkats att uppmana till att förhålla sig till de normer som yrkesetiken och det professionella förhållningssättet kräver. Där individen visserligen ska värdera sin egen kompetensutveckling gentemot det, men där kontexten påvisar en starkare koppling mot kollektiva normer som är större än den direkta gruppen. Vilket gör att textavsnittet får en starkare koppling till UN än till PI. Därmed har textavsnittet getts nivån ”Stämmer delvis överens med”.

4.1.3 Postkonventionell

”- Utifrån etiska modeller analysera såväl officersprofessionens etiska principer, som moraliska frågeställningar, situationer och dilemman i den militära praktiken.”⁹⁴

Textavsnittet har tolkats påvisa vikten av att analysera och kritiskt granska situationen. Där vikt har lagts vid etiska principer, moraliska frågeställningar och dilemman. Uppmaningen till att inte försöka malla in en situation utifrån givna lagar och normer har tolkats som gynnande för ett logiskt och kritiskt granskande av situationen. Därmed har textavsnittet getts nivån ”Stämmer mest överens med”.

*”- Redogöra för forskningsetiska frågeställningar utifrån den metod som studenten själv väljer för att lösa forskningsproblemet.
- Värdera egna och andras undersökningensresultats betydelse för yrkesutövningen.”⁹⁵*

Textavsnittet har tolkats lägga vikt på kritisk granskning av det egna och andras arbeten. Där metod och tillvägagångssätt väljs av den enskilde utifrån vad som anses bäst för att lösa uppgiften. Således uppmanar texten till att inte nödvändigtvis använda den vanligaste metoden som kan anses som norm, utan uppmanar till att använda det som passar situationen bäst. Kopplingen till etik och moral är dock begränsad i texten till att syfta på de forskningsetiska problemen som uppstår vid en undersökning. Därmed har textavsnittet getts nivån ”Stämmer delvis överens med”.

⁹³ Militärvetenskapliga insitutionen, ”Kursplan 1OP478 - Påbyggnadskurs Krigsvetenskap, Taktik tillämpning syntes” (Försvvarshögskolan, februari 2018).

⁹⁴ Institutionen för Säkerhet, Strategi och Ledarskap, ”Kursbeskrivning 1OP419 - Ledarskap 1” (Försvvarshögskolan, september 2018).

⁹⁵ Militärvetenskapliga insitutionen, ”Kursplan 1OP415 - Påbyggnadskurs Krigsvetenskap, Självständigt Arbeta” (Försvvarshögskolan, juni 2015).

4.2 Redovisning av totala populationen samt det strategiska urvalet

I de fyra nivåerna som definierades i metodkapitlet har totalt 63 olika dokument analyserats. I nivå ett undersöktes ett dokument, i nivå två undersöktes ett av tre dokument, i nivå tre undersöktes 37 dokument och i nivå fyra undersöktes 24 dokument.

Nivå ett bestod utav Förordning (2007:1164) för Försvarshögskolan, sektion Yrkesexamina Officersprogrammet. Dokumentet genererade poäng på samtliga tre modeller, två poäng på PI, sju poäng på UN och nio poäng på PK. Skillnaderna mellan UN och PK anses vara liten. Den enda faktorn som identifierades fler än en gång var PK - Delbart ideal som identifierades vid tre tillfällen genom frågorna F19 och F22. Sammantaget görs att dokumentet mest gynnar idealtypen PK.

Nivå två bestod utav Utbildningsplan Officersprogrammet med krigsvetenskaplig inriktning. Dokumentet genererade endast poäng på två av modellerna, 5 poäng på UN och 13 poäng på PK. Skillnaderna mellan UN och PK anses vara tydlig. Två faktorer identifierades fler än en gång, PK – Moraliska kriteriers företräde genom F16, och PK – Delbart ideal genom F22. Sammantaget görs att dokumentet mest gynnar idealtypen PK.

Nivå tre bestod utav de 37 kursplaner som styr respektive kurs inom den krigsvetenskapliga inriktningen. Utav de 37 kursplanerna bedömdes 27 ha påverkan på etik- och moralutbildning. Samtliga tre modeller fick poäng, 4 poäng på PI, 55 poäng på UN och 44 poäng på PK. 13 kursplaner bedömdes mest gynnsam mot UN, åtta kursplaner bedömdes mest gynnsam mot PK, sex kursplaner bedömdes gynna UN och PK lika mycket. Två faktorer särskiljer sig markant i förekomst i förhållande till de andra faktorerna. UN – Samhällsomfattande tillämpning genom F7 20 gånger och F8 en gång, samt PK – Delbart ideal genom F22 tolv gånger. Baserat på att idealtypen UN fick högst totalpoäng, skillnaden till PK anses vara liten, samt på att fler enskilda kursplaner anses gynna UN över PK och PI, gör att nivå tre som helhet anses gynna UN.

Nivå fyra bestod utav de 27 kursbeskrivningar vars kursplaner genererade resultat i nivå tre. Utav de 27 kursbeskrivningar har endast 24 kursbeskrivningar återfunnits för de kurser som kullen OP18-21 genomförde. Utav dessa 24 kursbeskrivningar har 22 bedömts ha en påverkan på etik- och moralutbildningen. Samtliga tre modeller fick poäng, 14 poäng på PI, 100 poäng på UN och 104 poäng på PK. En kursbeskrivning bedömdes mest gynnsam mot PI, nio kursbeskrivningar bedömdes mest gynna UN, nio kursbeskrivningar bedömdes mest gynna PK, tre kursbeskrivningar bedömdes gynna UN och PK lika mycket. Fem faktorer särskiljer sig i förekomst i förhållande till de andra faktorerna. PI – Konsekvens mot individ genom F1 sex gånger, UN – Kollektiva normer genom F5 tolv gånger och F6 två gånger, UN – Samhällsomfattande tillämpning genom F7 31 gånger och F8 en gång, PK – Går mot ett ideal genom F17 sex gånger samt PK – Delbart ideal genom F22 39 gånger. Sammantaget görs att nivå fyra som helhet gynnar PK.

4.3 Sammanfattning av resultat

4.3.1 Poäng

Tabell 2 Visar det totala samt nivåfördelade antalet och procenten av poäng som respektive idealtypsanalys tilldelats.

	PI total	UN total	PK total
Antal	20	167	170
%	5,6	46,8	47,6
Nivå 1	2	7	9
%	11,1	38,9	50,0
Nivå 2	0	5	13
%	0,0	27,8	72,2
Nivå 3	4	55	44
%	3,9	53,4	42,7
Nivå 4	14	100	104
%	6,4	45,9	47,7

Att enbart gå på antalet poäng per nivå blir missvisande då antalet undersökta dokument mellan nivåerna skiljer sig kraftigt åt, varav procentsatsen är det som resonemanget utgår ifrån. Genom samtliga tre nivåer har modellerna UN och PK varit starkt representerade. PK modellen har dock gynnats mest i tre av fyra nivåer. Skillnaden mellan UN och PK är som störst i nivå två.

4.3.2 Stämmer mest överens med

Tabell 3 Visar det antal och procent av nivå "Stämmer mest överens med" som respektive idealtyp tilldelades.

	PI	UN	PK
Antal	9	81	79
%	5,3	47,9	46,7
Nivå 1	0	3	4
%	0	42,9	57,1
Nivå 2	0	2	6
%		25,0	75,0
Nivå 3	2	27	19
%	4,2	56,3	39,6
Nivå 4	7	49	50
%	6,6	46,2	47,2

Bedömningarna visar på ett liknande mönster som poängfördelningen visade. Dock så skiljer sig resultatet då samtliga nivåer slås ihop ifrån poängresultatet, då UN har fått flest antal Stämmer mest överens med. Detta visar på att det är små skillnader i det totala men enskilda nivåer skiljer sig åt. På nivå fyra så skiljer sig endast en procent mellan UN och PK vilket visar på att utbildningen ligger väldigt jämt gentemot de två idealtyperna.

4.3.3 Stämmer delvis överens med

Tabell 4 Visar det antal och procent av nivå "Stämmer delvis överens med" som respektive idealtyp tilldelades.

	PI	UN	PK
Antal	2	5	12
%	10,5	26,3	63,2
Nivå 1	2	1	1
%	50,0	25,0	25,0
Nivå 2	0	1	1
%	0	50,0	50,0
Nivå 3	0	1	6
%	0,0	14,3	85,7
Nivå 4	0	2	4
%	0,0	33,3	66,7

I kategorin har idealtypen PK tilldelats flest bedömningar. Även om den procentuella skillnaden är stor så är det faktiska antalet tilldelade bedömningar låg. Dock så är en majoritet tilldelade PK vilket kan tolkas som att den idealtypens faktorer är bredare definierade och därmed svårare att kategorisera in i olika texter.

4.3.4 Antalet idealtyps tilldelningar utifrån analyserade dokument

Tabell 5 Tabellen visar det antal dokument som undersökts och hur de har kategoriserats totalt och per nivå.

	PI	UN	PK	Lika UN/PK
Antal	1	22	19	9
%	2,0	43,1	37,3	17,6
Nivå 1	0	0	1	0
%	0,0	0,0	100,0	0,0
Nivå 2	0	0	1	0
%	0	0	100,0	0,0
Nivå 3	0	13	8	6
%	0,0	48,1	29,6	22,2
Nivå 4	1	9	9	3
%	4,5	40,9	40,9	13,6

Utav samtliga dokument som visade resultat har flest kategoriserats som mest gynnsam för UN idealtypen. Resultatet påverkas starkast av nivå tre och fyra då de nivåerna innehåller flest dokument.

5. Avslutning

5.1 Resultats diskussion

Beroende på ur vilket perspektiv som resultaten granskas kan argument föras att både UN och PK gynnas mest. UN då flest enskilda dokument utsåg UN som den idealtyp som gynnas mest. Vilket kan förstärkas med argumentet att om flest enskilda dokument överensstämmer med den idealtypen så kommer flest kurser och därmed också antalet timmar som kadetten genomför leda kadettens utveckling mot UN. Dock ska det sättas i perspektiv att alla kurser inte är lika långa, och därmed kan en kurs som förespråkar PK idealtypen få ett större genomslag då den fokuserar mer på den typ av utbildning samt gör det under en längre tidsperiod. Den analysen kräver dock att varje kurs även analyseras utefter storlek och tid som läggs på olika moment inom kursen, något som ställer krav på ytterst detaljerade kursbeskrivningar och scheman.

Samtidigt som PK idealtypen kan påstås gynnas mest då den har högst total poäng och har ansetts mest gynnad inom flera nivåer och perspektiv. Men där total poäng är en riskabel mät-punkt då de olika nivåerna genererar olika mycket poäng beroende på hur många dokument som undersöks och hur omfattande dokumenten är. Kursplanerna var mer homogent utformade och resultatet på de enskilda dokumenten kunde således ha en tydligare koppling till innehållet i kursen och skillnaden gentemot andra kurser. Kursbeskrivningarna å andra sidan genererade en mycket mer detaljerad bild av utbildningen och gav således en säkrare grund att genomföra textanalysen på. Men då dokumenten varierade i längd och detaljrikedom så kan det inte uteslutas att olika kurser har fått en lägre poängbedömning då det helt enkelt inte fanns lika mycket beskrivet om utbildningen.

En annan aspekt är även att värdera de olika nivåernas påverkan på utbildningen. Nivå ett är det som ska styra all utbildningen och borde således vara det som påverkar mest. Dock så sker det tolkningar och filtreringar genom samtliga nivåer ner till kursbeskrivningen. Där kursbeskrivningen är det slutdokument som faktiskt talar om vad det är som kommer utbildas. Således borde nivå fyra vara den nivå som mest påverkar hur utbildningen sker och därigenom hur kadetten utvecklas.

På grund av de för och nackdelar som den statistiska presentationen av de genomförda kvalitativa textanalyserna medför, så bör varje enskilt resultat inte värderas högre än något annat utan samtliga delar bör värderas som en helhet. Där den statistiska presentationen hjälper till att visualisera de trender som återfinns i hela materialet.

Följande trender har identifierats.

1. Idealtyperna UN och PK gynnas i relativt lika stor utsträckning.
2. Vid nivå ett och två så gynnas PK mest.
3. Vid nivå fyra är skillnaderna mellan vilken av UN och PK idealtyperna som gynnas mest nästan obefintliga.

Metoden har genom sin mest gynnsam ansats i bedömningarna kunnat konstatera att teorin kan användas för att utvärdera utbildningen. Dock gör den inneboende begränsningen i metoden att utfallet ger ett brett resultat som är svårt att precisera exakta utvecklingsåtgärder från. En ogynnsam ansats hade gett precisare resultat men även riskerat att nå inget resultat. Analysverktygets många frågor gjorde processen relativt exakt men mycket tidskrävande och svårt att redovisa i sin helhet. Framtida undersökningar bör ha färre frågor i analysverktyget för att

öka effektiviteten i undersökningen och göra redovisning av resultatet smidigare. Metoden anses dock utifrån sina begränsningar ha gett en rättvis bild av OP.

5.2 Svar på problemformulering och frågeställning

”Den sjunkande medelåldern på blivande officerare och ett generellt underskott på officerare i Försvarmakten, innebär att kraven på varje enskild individ ökar, där unga officerare måste kunna hantera etiska och moraliska dilemman, och kunna inspirera och ingjuta ett gott etiskt och moraliskt tänkande i sina soldater. Detta ställer krav på att OP omhändertar behovet av etisk utveckling av kadetterna.

Samtidigt som Sverige internationellt har ett rykte som moralisk supermakt, är svensk etikutbildning relevant ur ett internationellt perspektiv.

Frågeställning

Hur förhåller sig Officersprogrammets etikutbildning gentemot en etablerad teori om etik och moralutveckling?”

Officersprogrammets etikutbildning förhåller sig gentemot Neo-Kohlbergian modellteori på så sätt att utbildningen gynnar både UN och PK modellen i relativt lika utsträckning. Detta innebär att enligt teorin så kommer inte kadettens hastighet till beslut i etiska och moraliska dilemman att underlättas. Vilket är anmärkningsvärt då en vanligt förekommande formulering genom samtliga nivåer uttryckligen nämner beslutsfattande under tidspress som en egenskap som ska förbättras och utvecklas hos kadetten. Enligt teorin uppnås hastighet till beslut genom att en beslutsmodell uteslutande används. Genom att utbilda lika i båda modellerna får dock kadetten en bred verktygslåda, vilket efterfrågats i de undersökningar som gjorts på svensk militär.

Den sjunkande medelåldern på OP innebär att enskilda individer kommer att gå in med mindre erfarenhet av etiskt och moraliskt beslutsfattande. Där teorin förespråkar att erfarenhet är en faktor som påverkar både vilka beslut som tas och hur snabbt de tas. Således är den sjunkande medelåldern till del en risk då enskilda individer inte har samma kompetens att hantera en situation. Men det är också en möjlighet då OP har en möjlighet att utbilda och utsetta kadetten för situationer där PK modellen uppmanas att användas, då mindre tidigare erfarenhet riskerar att påverka beslutsprocessen hos kadetten är chansen att påverka kadetten större.

Enligt tidigare forskning så är det viktigt att utbilda och påverka kadetten tidigt i sin karriär då etiskt- och moraliskt beslutsfattande stabiliseras med ålder och erfarenhet. Där den militära strukturen gynnar stabiliserandet enligt UN modellen. Vilket inte är fördelaktigt då varje situation inte analyseras utifrån den situationens unika förutsättningar utan efter hur liknande situationer har löst tidigare. Således om Försvarmakten vill ha officerare som analyserar varje situation för att hitta den bästa och lämpligaste lösningen i den situationen, måste utbildningen genomföras tidigt under utbildningen för att säkerställa att PK beslutsmodellen utvecklas hos kadetter och officerare.⁹⁶

⁹⁶ Agrawal, Williams, och Miller, ”An Assessment of Student Moral Development at the National Defense University”, 328.

OPs etikutbildning ger ett intressant perspektiv till den internationella forskningen, då Sverige diskuteras som en moralisk supermakt, men där etikutbildningen inte tydligt går mot den moraliska modell som anses mest gynnsam. Således kan svensk etikutbildning antingen bli ännu bättre eller så kan internationell forskning ta lärdom av svensk etikutbildning.

5.3 Yrkesrelevans

Undersökningen har i huvudsak två fördelar kopplat mot yrkesrelevans. Första anledningen är att synliggöra hur svensk militäretikutbildning utvecklar kadetterna. Då svensk militär är insatt utomlands där andra kulturer, normer och lagar gäller, är det viktigt att man som officer har bästa möjliga förutsättningar att klara sin uppgift. För etiska och moraliska felsteg kan få både stora och små konsekvenser. En utbildning som premierar UN modellen är inte fördelaktig om man ska ge optimala förutsättningar att hitta den bästa lösningen till ett problem där ingenting riktigt är som vanligt eller som hemma. Genom att synliggöra detta med undersökningen kan etikutbildningen utvecklas för att bättre uppnå de krav och mål som eftersöks.

För det andra så öppnar det upp för att inte bara testa utbildningens effekt utan även testa individer. Teorin som nyttjats är grunden till DIT2 som är ett test för individen att se hur den tar beslut. Långsiktiga studier kan då genomföras där kadetter genomför testet när de börjar OP och när de slutar. Där teorins faktorer användas för att utvärdera hur utbildningen definieras och utvecklas. Således kan man få statistik på vilken effekt utbildningen och eventuella förändringar i utbildningen har. Utbildningen blir även internationellt jämförbar på individnivå då DIT2 är ett internationellt standardiserat test.

5.3 Förslag för vidare forskning

En enkätstudie där kadetter i samtliga tre årskullar genomför DIT2 skulle ge ett brett underlag för hur utbildningen faktiskt påverkar den enskilde kadetten. Genom att genomföra testet på samtliga tre årskullar med så många deltagare som möjligt kan resultatet generaliseras mellan årskullarna och således kan analyser på när den största etik och moralutvecklingen sker och därigenom identifiera vilka utbildningar som gynnar vilken utveckling.

Samma studie kan genomföras på de som går Högre Officersprogrammet (HOP) för att se om samma trender med stabiliserande på UN nivå uppstår i den svenska militären, likt det gjort i amerikanska studier.

En jämförande studie mellan olika nationers etik- och moralutbildning under deras officersutbildning skulle kunna ge värdefulla insikter kring förtjänster och brister i respektive nations utbildningar. Genom att jämföra de med hjälp av Neo-Kohlbergian modellteori tillsammans med DIT2 resultat kan internationellt samarbete gynnas genom att man ökar förståelsen mellan nationerna antingen genom att påtala skillnader i etik- och moralresonemang, eller genom att faktiskt visa på likheter i etik- och moralresonemang.

Referensförteckning

Artiklar

- Agrawal, Raj, Kenneth Williams, och B. J. Miller. "An Assessment of Student Moral Development at the National Defense University: Implications for Ethics Education and Moral Development for Senior Government and Military Leaders". *Journal of Military Ethics* 19, nr 4 (oktober 2020): 312–330.
- Cesur, Sevim, och Mustafa Sami Topçu. "A Reliability and Validity Study of the Defining Issues Test: The Relationship of Age, Education, Gender and Parental Education with Moral Development". *Educational Sciences: Theory & Practice* 10, nr 3 (2010): 1681–1696.
- Choi, Youn-Jeng, Hyemin Han, Meghan Bankhead, och Stephen J. Thoma. "Validity Study Using Factor Analyses on the Defining Issues Test-2 in Undergraduate Populations". Redigerad av Stephan Doering. *PLOS ONE* 15, nr 8 (augusti 2020).
- Eriksson, Johan. "Small State, Middle Power, or Moral Superpower?" I *Middle Powers in Asia and Europe in the 21st Century*, redigerad av Giampiero Giacomello och Bertjan Verbeek (London: Lexington Books, 2020), 181–201.
- French, Shannon E. *The code of the warrior: exploring warrior values past and present* (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2003).
- Graaff, Miriam C. de, Peter W. de Vries, Walter J. van Bijlevelt, och Ellen Giebels. "Ethical Leadership in the Military: The Gap between Theory and Practice in Ethics Education". I *Military Ethics and Leadership*, redigerad av Peter H.J. Olsthoorn (Brill | Nijhoff, 2017), 56–85.
- Johnson, Rebecca J. "Moral Formation of the Strategic Corporal". I *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in the Contemporary World*, redigerad av Jessica Wolfendale och Paolo Tripodi (Burlington, 2011), 239–256.
- McDermott, Tom, och Stephen Hart. "Armouring against Atrocity: Developing Ethical Strength in Small Military Units". I *Military Ethics and Leadership*, redigerad av Peter H.J. Olsthoorn (Brill | Nijhoff, 2017), 16–55.
- Olsthoorn, Peter. "Loyalty and Professionalization in the Military". Redigerad av Jessica Wolfendale och Paolo Tripodi. *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in the Contemporary World*, 2011, 257–272.
- Rest, James, Darcia Narvaez, Muriel Bebeau, och Stephen Thoma. "A Neo-Kohlbergian Approach: The DIT and Schema Theory". *Educational Psychology Review* 1999 Vol 11, nr 4 (1999): 33 (291-324).
- Rest, James R, Darcia Narvaez, Stephen Thoma, och Muriel Bebeau. "A Neo-Kohlbergian Approach to Morality Research". *Journal of Moral Education* 29, nr 4 (2000): 15.

Rest, James R, Darcia Narvaez, Stephen J Thoma, och Muriel J Bebeau. "DIT2: Devising and Testing a Revised Instrument of Moral Judgment". *Journal of Educational Psychology* Vol. 91, nr 4 (1999): 644–659.

Sanders, Cheryl E, David Lubinski, och Camilla Persson Benbow. "Does the Defining Issues Test Measure Psychological Phenomena Distinct From Verbal Ability?: An Examination of Lykken's Query". *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 69, nr No. 3 (1995): 498–504.

Treviño, Linda Klebe. "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model". *The Academy of Management Review* Vol. 11, nr No. 3 (1986): 601–617.

Tripodi, Paolo, och Jessica Wolfendale, red. *New wars and new soldiers: military ethics in the contemporary world* Military and defence ethics series (Farnham Surrey, England ; Burlington, VT: Ashgate, 2012).

Ydén, Karl. "Modern militär professionalism". *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* April/Juni 2010, nr 2 (september 2009): 30–41.

Böcker

Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann E Towns, och Lena Wängnerud. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 2017.

George, Alexander L., och Andrew Bennett. *Case studies and theory development in the social sciences* BCSIA studies in international security (Cambridge, Mass: MIT Press, 2005).

Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte, Line Christoffersen, och Björn Nilsson. *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 2:a uppl. (Liber, 2020).

Nilsson, Sofia, Peder Hyllengren, Maria Fors Brandebo, Gudmund Waaler, och Gerry Larsson. "Militära ledares hantering av akuta stressituationer. Med fokus på moraliska dilemman i kombination med ackumulerad stress" (Stockholm: Försvarshögskolan, Institution för säkerhet, strategi och ledarskap, 2012).

Nilsson, Sofia, Misa Sjöberg, Kjell Kallenberg, och Gerry Larsson. "Moralisk stress vid internationella militära insatser - En enkätstudie" (Stockholm: Försvarshögskolan, Institution för ledarskap och management, december 2011).

———. "'Tänk om jag inte hade skjutit...' - Om etiskt beslutsfattande, moraliska dilemman och moralisk stress i samband med internationella militära insatser" (Stockholm: Försvarshögskolan, Institution för ledarskap och management, december 2010).

Rest, James R. *Development in judging moral issues* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1979).

Robinson, Paul, Nigel De Lee, och Don Carrick, red. *Ethics education in the military* (Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate Pub. Company, 2008).

Statligaskrifter

227 Kompaniledning. ”Master 227.komp komplettering” (Militärhögskolan Karlberg, augusti 2019).

228 Kompaniledning. ”Årtal till HH(4515) - utdrag ur master 228.komp” (Militärhögskolan Karlberg, maj 2021).

Försvarsdepartementet. ”Uppdrag till Försvarsmakten och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet om mönstring och grundutbildning med värnplikt”. Regeringsbeslut (Stockholm: Regeringen, mars 2017).

Försvarsmakten, Högkvarteret. ”Försvarsmaktens Årsredovisning 2018 Bilaga 1-3”. Årsredovisning (Stockholm, februari 2019).

———. ”Försvarsmaktens Årsredovisning 2020 bilaga 1-3”. Årsredovisning (Stockholm, februari 2021).

———. *Militärstrategisk Doktrin 2016* (Stockholm: Försvarsmakten, 2016).

———. *Vår militära profession - Agerar när det krävs* (Stockholm: Försvarsmakten, 2016).

Regeringen, Försvarsdepartementet. ”Totalförsvaret 2021-2025 Proposition”. Proposition (Stockholm, oktober 2020).

Utbildningsdepartementet. Förordning (2007:1164) för Försvarshögskolan - Bilaga Yrkesexamina Officersprogrammet, 2007:1164 SFS § (2018).

Undersökningsmaterial

Institutionen för Säkerhet, Strategi och Ledarskap. ”Kursbeskrivning 1OP419 - Ledarskap 1” (Försvarshögskolan, september 2018).

Institutionen för Säkerhet, Strategi och Ledarskap. ”Kursplan 1OP454 - Grundkurs Ledarskap 1” (Försvarshögskolan, februari 2017).

Militärvetenskapliga institutionen. ”Kursplan 1OP415 - Påbyggnadskurs Krigsvetenskap, Självständigt Arbeta” (Försvarshögskolan, juni 2015).

———. ”Kursplan 1OP478 - Påbyggnadskurs Krigsvetenskap, Taktik tillämpning syntes” (Försvarshögskolan, februari 2018).

Weissmann, Mikael. ”Kursbeskrivning 1OP401 - Grundkurs Krigsvetenskap Taktik Teori Mark” (Försvarshögskolan, september 2018).